

RETROSPECTION OF THE EFFECTS OF MARKET STRUCTURES AND BANKING COMPETITION IN THE EU AND BULGARIA

Angel Filipov

University of agribusiness and rural development, Plovdiv, Bulgaria

Abstract: Bank competition may have a negative impact on economic growth. This possibility is explained by the fact that bank competition reduces the availability of credits, i.e. in our model, the probability of being funded by the bank. If credit availability is affected, this is due to the existence of adverse events that need to be invested before the start of the technology filtering agreement, etc. preliminary study. If necessary, a serious review should be made to filter if the investment is reinstated if this is important if success is to be achieved. While banking competition may have a rejecting effect through this "availability" effect, our model does not exclude the possibility that competition will have a positive effect on economic growth, while at the same time increasing the incentive for entrepreneurs and new investors.

The aim of this analysis was to position itself on the effects of banking competition on European economic growth. The usual argumentation that more competition would improve efficiency and, as a result, go hand in hand with higher growth rates seems not to be the case with the banking market, an in-depth analysis would highlight the advantages of moderate banking competition for economic growth. If it is impossible to transpose the results of conventional microeconomics into the banking sector, this is due to the existence of information asymmetry between creditors and borrowers, which means that the financial transaction can not be confused with a simple transaction.

Keywords: bank system, bank competition, financial services.

The banker must not only know what the transaction in which he is asked to finance and how it is likely to turn out, but he must also know the customer, his business, and even his private habits, and get, by frequently ‘talking things over him’, a clear picture of the situation
Schumpeter, 1939

РЕТРОСПЕКЦИЯ НА ЕФЕКТИТЕ ОТ ПАЗАРНИТЕ СТРУКТУРИ И БАНКОВАТА КОНКУРЕНЦИЯ В ЕС И БЪЛГАРИЯ

Ангел Филипов

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите, Пловдив, България

Резюме: Банковата конкуренция може да има отрицателно въздействие върху икономическия растеж. Тази възможност се обяснява с факта, че банковата конкуренция намалява наличието на кредити, т.е. в нашия модел, вероятността да се финансира предприемач-новатор. Ако наличността на кредит е засегната, това се дължи на наличието на

неблагоприятни явления селекция, които принуждават банката да инвестира преди изпълнението на договор в филтрираща технология, т.н. предварително проучване. Моделът ясно показва, че банките са склонни да инвестират сериозно в технологиите за филтриране, само ако възстановяват инвестициите си със значителни печалби, ако предприемаческият проект е успешен, което зависи от степента на пазарна мощ. Докато банковата конкуренция може да има отрицателен ефект чрез този ефект на "наличност", нашият модел не изключва възможността конкуренцията да има положителен ефект върху икономическия растеж, като в същото време увеличава стимулите за предприемачите-новатори да инвестират в иновации.

Целта на този анализ беше да се позиционира върху последиците от банковата конкуренция за европейския икономически растеж. Обичайната аргументация, че повече конкуренция би подобрило ефективността и в резултат на това ще вървят ръка за ръка с по-високи темпове на растеж, изглежда не се проявява по отношение на банковия пазар, един задълбочен анализ би подчертал предимствата на умерената банкова конкуренция за икономически растеж. Ако е невъзможно да се транспонират резултатите от конвенционалната микроикономика в банковия сектор, то това се дължи на наличието на явления на информационна асиметрия между кредитори и кредитополучатели, което означава, че финансовата сделка не може да бъде объркана с обикновена сделка.

Ключови думи: банкова система, банкова конкуренция, финансови услуги.

*Банкерът трябва не само да знае каква е сделката, която му е
поискано да финансира, но той трябва да познава клиента,
неговия бизнес и дори личните му навици и да получава, «като
често говори над нещата», ясна картина на ситуацията
Шумпетер, 1939*

Въведение

От самото начало на историята на икономическия анализ, конкуренцията привлече интереса на най-прочутите икономисти. Така от началото на политическата икономия през осемнадесети век, публикувана от Хюм, Мандевил или Смит имат за цел да покажат, че свободната конкуренция между частните интереси, водена от егоистични цели, води естествено и до положителен резултат за обществото; такъв е смисълът, даден на метафората на „невидимата ръка“. Но едва от деветнадесети век, началото на епохата на науката според Шумпетер, основните моменти в съвременната теория на конкуренцията ще бъдат поставени тепърва. В това отношение историците разпознават три различни потока на мисълта. Първата, както в хронологията, така и в своя резонанс до днес, се върти около творбите на Валрас и по-специално Парето и показва, че чистата и свършена конкуренция, както може да се определи, води до оптимално равновесие. В този контекст всяка ситуация, която се отклонява от рамката на чистата и свършена конкуренция, води до прекъсване на хармонията на интересите между производителите и потребителите, тъй като финансовите институции – фирми, банки и др., които са в състояние да налагат цените си, имат единствено ефекта от намаляването на производството, което засяга благосъстоянието на обществото.

Втората линия на размисъл възниква след предизвикателството на австрийската школа за определен брой аксиоми и постулати на неокласическата икономика. Von Mises и Hayek считат, че конкуренцията сама по себе си няма смисъл в пазарната икономика, ако, както твърди конкурентното равновесие на Парето, информацията, необходима за конкуренцията, съществува независимо от самата конкуренция. Всъщност, ако агентите имат перфектни познания за предпочитанията един на друг, както и средствата да произвеждат възможно най-ефективно и да купуват на най-добра цена, оптималният баланс всъщност се постига. За австрийската школа силата на конкурентния механизъм, се състои в това, че в един свят в който информацията е несвършена, да се задейства откриването на информация, която ще

даде на пазара средствата за „да упражнява своите предимства, а именно да осигури по-добра координация на индивидуалните планове, но никога да не постигне перфектен баланс на последните. За разлика от това, което неокласическата теория предвижда, конкуренцията не е държава, а по същество динамичен процес на откриване, воден от съперничеството между предприемачите. Съперничеството за печалбите води до това, че предприемачите неуморно търсят начини за подобряване на качеството или цената на даден продукт, така че да задоволят най-добре потребителите, което спомага за разкриване на правилата на пазарното поведение и намалява несигурността. Ето защо предприемачът действа като арбитраж и според Кирзнер е в основата на конкурентния процес, който е наистина предприемачески процес.

Но анализът на Шумпетер не се ограничава до иновационен-конкурентен предприемач, тъй като той въвежда, освен това, и парично измерение на обяснението на капиталистическата динамика. Действителната последователност, свързана с иновациите, всъщност предполага, че тя е била финансирана преди това, което предполага съществуването на банкова система на кредитиране. Защото в стабилното състояние спестяванията не съществуват в представителството на Шумпетер, банковата система на кредитиране не се състои в това да насочва спестяванията, а да позволява създаването на покупателна способност без предварителни спестявания. т.е. да се създават пари ex-nihilo. Това е благодарение на създаването на пари, което води до банковия кредит, като икономиката е в състояние да генерира „нови комбинации“ и по този начин да премине от статично към динамично състояние.

Теорията, потвърдена от историческия опит, предполага, че най-рисковата конфигурация на системата е следната: голямо значение на пазарите, липса на разделение между банките и други дейности, ниска концентрация
Aglietta, 1992

Европейски съюз-конкуренция и стабилност

Ще направя в този раздел кратък литературен преглед на икономическите изследвания, насочени към ефектите от пазарните структури и конкуренцията върху финансовата стабилност. Нашите изследвания по темата разкриха съществуването на значима литература, която подчертава интереса на академичната сфера, но със сигурност и регулаторните органи на европейското общество, за финансовата стабилност. При все това, нормативният обхват на теоретичната и емпиричната работа изглежда доста дифузна. Докато някои изследвания заключават, че има положителни ефекти, други посочват неблагоприятните последици от прекомерната конкуренция по отношение на стабилността. По този начин, проучвания, които установяват положителна връзка между концентрацията и стабилността, се групират при устойчивост на концентрацията. Можем да обобщим, че това се отнася за първата парадигма. Във втората парадигма, разглеждаме концентрацията като източник на нестабилност, т.е. конкуренцията като стабилизатор (стабилност на конкуренцията). По този начин увеличената конкуренция би могла да стабилизира банковата система. Следващият преглед е разделен между теоретичните приноси, от една страна, и емпиричните приноси от другата страна на тези различни парадигми.

Търговски банки – предприятия, търгуващи с пари с основна цел печалба. Това са икономически субекти, които участват в движението на капитали. Търговските банки в Европейския съюз и в България са кредитни институции, които осъществяват движението на парични потоци в икономиката. Търговските банки са посредници, които пренасочват свободни парични средства от един към друг субект. Банкоподобни институти – специализирани предприятия, които извършват дейности по привличане и управление на парични средства и капитали на физически и юридически лица и предлагат продукти в сферата пазари, инвестиционни продукти и финансово консултиране, с цел осигуряване на собствената

си ликвидност. Банкоподобните институти изпълняват ограничен обем от банкови операции. Такива са: финансови компании, инвестиционни компании, брокери на ценни книжа, лизингови дружества, ломбардни и дисконтни къщи и др.

Теоретични аспекти

Задълбоченото изследване на теоретичната литература ме накара да предпочитам класификация на теоретичните вноски по отношение на каналите, а не като ефект върху финансовата нестабилност и следователно на придържането към една от представените две парадигми. Бяха разграничени четири посоки: за поемане на риск, за риск от отговорност, за диверсификация и накрая свързан с надзора и регулирането.

Конкуренция и поемане на риск

Първите теоретични аргументи в подкрепа на идеята, че конкуренцията може да повлияе на поемането на риск от банковите субекти се отнася до така наречената парадигма на франчайз на стойността, т.е. стойността на банковата акредитация. Това представяне се основава на идеята, че нивото на поемане на риск от банките зависи от стойността на тяхната банкова акредитация. По този начин пазарната мощ би довела до консерватизъм от страна на банките, което може да се преведе по два начина:

- увеличаване на собствения капитал с цел увеличаване на капацитета за усвояване на загуби;
- намаляване на риска от инвестиции в портфейла.

Няколко важни теоретични анализа съставляват тази парадигма.

Keeley (1990) наистина показва, че засилването на конкуренцията води до спад в стойността на франчайза, като насърчава банките да увеличават риска от неизпълнение, като държат по-малко капитали или инвестират в по-рискови активи.

Отвъд тези аргументи на парадигмата на франчайзинга на стойността, би могло да се каже, че подкрепя противоположната гледна точка, виждайки конкуренцията като начин за стабилизиране на банковата индустрия. По-специално, то се основава на парадигмата за рисковете и разчита на интуицията, че при наличието на информационна асиметрия, увеличението на лихвените проценти, поради липса на конкуренция, има тенденция да се влошава, по този начин се създават допълнителни рискове. Това се обяснява с факта, че повишаването на цените води до предварителна замяна на стоки с лоши практики (неблагоприятен подбор) и последващ подбор, чрез стимул от страна на агентите да увеличат риска, един от основателите на този анализ е А.Смит (1776). В „Богатството на народите“ Смит (1776) изтъква, всъщност, че при наличието на високи лихвени проценти „по-голямата част от парите, които трябва да бъдат експлоатирани към будните хора и предприемачите, ще си намерят ролята“. Добрия предприемач и трезво мислещия, ще даде за използването на пари не повече от това, което би могли да използват, не би се впуснал в конкуренцията. Разбира се, разсъжденията на Смит (1776) нямат строгост на работата на Стилглиц и Вайс (1981) относно обвързването на кредитите и не свързва равнището на лихвените проценти със степента на конкуренция на банковия пазар, като по този начин обяснява защо Boyd и De Nicoló (2005) с право се считат за създателите на парадигма за прехвърляне на риска. Всъщност в повечето от предишните модели банковото портфолио отговаря на проста логика на оптимизиране на финансовите активи, но в този контекст конкуренцията се извършва само в задълженията за събиране на депозити. За да се справят с тези недостатъци, Бойд и Де Николо (2005) разширяват модела на Алън и Гейл (2000), като включват в модела допълнителен агент: предприемачи. В този контекст банката вече не решава нивото на риска; това зависи изключително от поведението на предприемачите, според предлаганите от банките ставки.

В заключение, ще обхванем и ефектите от банковата конкуренция върху финансовата стабилност. Изправен пред изобилието от приноси по темата, за първи път беше подготвен

преглед на учението както на теоретичната, така и на емпиричната литература. По-специално, разискванията и проучванията, които поставят под въпрос целесъобразността на прилагането на макропруденциалните политики, реших да проуча въздействието на банковата конкуренция върху системния риск. Това ме накара да проведем две отделни проучвания; системния риск, който може да бъде възприет чрез две измерения: (i) стабилността на системата в секцията, т.е. разпределение на риска чрез различните участници в системата; (ii) стабилността на системата във времето, която се отнася до процикличността на нашите финансови системи и корена на финансовите балони.

Банкова конкуренция и икономическо развитие в Европейския съюз

Икономическата политика по отношение на банковата конкуренция е установена въз основа на резултатите от изследванията за връзката между финансовата нестабилност и банковата конкуренция. Този подход обаче страда от важно ограничение. Тя ограничава проучването на благосъстоянието до разходите за промяна на вероятностите за системна банкова криза и следователно игнорира ефектите от конкуренцията върху начина, по който финансовата система събира и разпределя спестявания. Първият опит да се обясни това пристрастие в анализа би бил, че банковите кризи имат огромни и осезаеми разходи по отношение на БВП, докато разходите, свързани с неправилно разпределение на спестяванията, биха били латентни един вид с по-малко обезпечаване. Второ евентуално обяснение, съпътстващо неокласическите допускания е, че характеристиките на финансовата система няма да имат изкривяващ ефект върху събирането и разпределянето на спестявания, или в такъв голям мащаб, че да може да се пренебрегне. Това може да е особено вярно, когато анализът е ограничен до относително хомогенни и развити страни. За да се определи, сред двете обяснения, които изглежда най-вероятно, е необходимо да се запитаме дали банковата конкуренция оказва влияние върху натрупването и разпределянето на капитала. Следователно целта на този анализ е да се установи дали банковата конкуренция засяга дългосрочния потенциал за растеж на икономиката. Настоящият контекст е особено динамичен и насърчава изучаването на детерминантите на икономическия растеж за развитите страни. Наистина, повече от осем години след разпадането на международната финансова система, след фалита на Lehman Brothers, растежът, в частност в европейските страни, остава анемичен, въпреки ниските лихвени проценти и въвеждането на монетарни политики, които досега не са наблюдавани. Продължаването на слабия растеж в съчетание с наблюдението на продължаващото намаляване на потенциала за растеж на развитите икономики от 70-те години показва, че феноменът на намаляващ растеж е структурен и че не е просто симптоматично за финансовата криза.

Всъщност тя се основава на двойния подход на Rajan и Zingales (1998 г.). Предлаганият от Rajan и Zingales (1998 г.) е основен фактор за развитие на индустриалния сектор в областта на финансирането на предприятието. Тези разлики са често срещани в отделните държави-членки, които се ползва от структурата на производствената дейност, като се използва технология за производство в различни сектори. Също така, определя някои сектори, като например, интензивна капиталистическа помощ, неотговаряща на изискванията за инвестиране. По отношение на финансите на финансовия сектор аз съм на мнение, че трябва да сме по внимателни и по-скромни, за да разберем какъв е потенциалът на финансите. По-специално, детерминираната съвместимост на банковата система е по-значителна и по-голяма, освен при емпиричните условия, както и в областта на промишлеността и производителността, както и в областта на финансирането и управлението. Макар и да не е обичайно, подходът прави добра препратка към несъответствие между различните страни-членки, тъй като разликите във финансовата зависимост между секторите и различията между страните се използват в нивата на интензивност и на конкуренцията в банкирането. Подходът на несъответствие, използващ секторни данни, отговаря на основните капани на различни модели на растеж, което бихме могли да разгледаме отделно в доклад. Всъщност проучването

се провежда на ниво промишленост в различни страни, което, от една страна, позволява включването на фиксирани ефекти за страната и промишлеността, така че да се контролира набор от ненаблюдаеми и от друга страна води до факта, че всеки сектор има умерено влияние върху макроикономическата мярка на банковата конкуренция. Поглеждам върху въздействието на банковата конкуренция, вместо върху финансовото развитие, върху растежа на цялостната факторна производителност на различните сектори, вместо върху растежа на добавените стойности в сектора. След това разширявам подхода за несъответствие, който първоначално се използва с данни от напречно сечение за панелни данни. Според анализа това има две предимства. От една страна, тя увеличава броя на наблюденията и следователно ефективността на оценителите. От друга страна, той също ни позволява да се поставим в резултат на емпирични модели на нео-шумпетеровски растеж, които ще се върнем в някой друга научна разработка или доклад. Всичко това в крайна сметка ни води до следната формула:

$$\Delta \ln PGF_{cs,t} = a_s + b_{c,t} + \beta FD_s * BC_{c,t} + \varepsilon_{cs,t}$$

където $\ln PGF_{cs,t}$ е растежът на общата факторна производителност за промишлеността c в страната s към t . $FD_s * BC_{c,t}$ е взаимодействието на променлива, отчитаща финансовата зависимост на всеки сектор (FD_s), и променлива, измерваща интензивността на конкуренцията, която от своя страна варира във времето и страните ($BC_{c,t}$). Следователно, $FD_s * BC_{c,t}$ съответства на интересуващата ни променлива. Следователно параметърът ще позволи да се прецени въздействието на банковата конкуренция върху общата факторна производителност. Написването на модела включва също така фиксирани секторни ефекти и фиксирани ефекти за всяка страна (съответно a_s и $b_{c,t}$) за контрол на ненаблюдаваната хетерогенност в различните отрасли, страни и време. По този начин, фиксираните ефекти за всяка година позволяват да се вземат предвид особеностите на всяка страна (потенциално варираща във времето) по отношение на регулирането на пазара на труда, разходите за R&D, развитието и т.н. от друга страна, различията в технологиите между секторите и накрая $\varepsilon_{cs,t}$ е терминът за грешка.

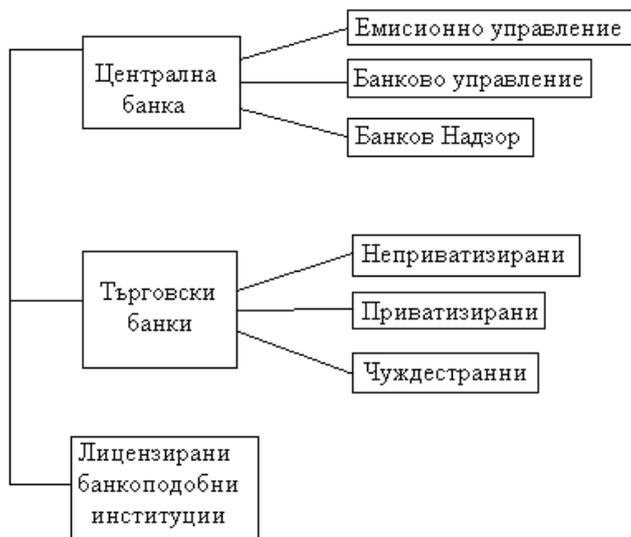
Българска банкова структура и нормативна уредба

БНБ издава и отнема решения на търговските банки за извършване на банкова дейност. Тя регулира тяхната дейност чрез система от парично-кредитни инструменти и финансира търговските банки, като им предоставя кредити, изкупува от тях ценни книжа, извършва валутни операции и пр. БНБ извършва текущ контрол върху изпълнението на банковите операции. Тя създава информационна система за паричните задължения на клиентите към банките. БНБ определя условията, които трябва да се изпълняват при извършване на влоговата, кредитната, валутната и друга банкова дейност.

Структура на банковата система в България

Най-общата схема за съвременната ни банкова система може да се представи по начина на фиг. 1.

Следователно, банковата система у нас е съвкупност от банките в страната и тяхната взаимна обвързаност, подчиненост и законова регламентация. В съвкупността от банки се включват всички банки и банкоподобни институции, получили съответния лиценз, като Централната емисионна банка. (Енев, 2014).

Фиг. 1. Структура на банковата система в България

Нормативна регулация на банковия пазар в Република България

Имайки предвид важност му и влиянието, което оказва банковия сектор върху всяка една област на икономическия живот спокойно може да се твърди, че този сектор е един от най-регулираните по отношение на нормативни актове. Бяха приети множество закони и подзаконовни нормативни актове, като: Закон за Българската народна банка; Закон за кредитните институции; Закон за платежните услуги и платежните системи; Закон за възстановяване и преструктуриране на кредитни институции и инвестиционни посредници; Европейска правна рамка–която обхваща няколко десетки регламента.

Първа група	Втора група	Трета група
1. УниКредит Булбанк	1. Райфайзенбанк (България)	1. БНП Париба С. А. - клон София
2. Банка ДСК	2. Сосиете Женерал Експресбанк	2. Сити банк Европа - клон България
3. Първа инвестиционна банка	3. Централна кооперативна банка	3. ИНГ банк Н.В. - клон София
4. Обединена българска банка	4. Сибанк	4. Те-Же Зираат банкасъ - клон София
5. Юробанк България	5. Банка Пиреос България	5. ИШБАНК АГ-клон София
	6. Алианц Банк България	
	7. Българска банка за развитие	
	8. Инвестбанк	
	9. Прокредит банк (България)	
	10. Общинска банка	
	11. Интернешънъл асет банк	
	12. Българо-американска кредитна банка	
	13. Търговска банка "Д"	
	14. ТИ БИ АЙ Банк	
	15. Токуда банк	
	16. Тексим Банк	
	17. Търговска банка Виктория	

Изводи

Нашият проучвателен анализ ни дава два урока. Първо, за малка извадка от държави е трудно да се идентифицират последиците от банковата конкуренция от строго макроикономически данни. На второ място, изглежда, че банковата конкуренция, най-вече чрез разпределението на капитала, се премахва от реалната сфера. Въз основа на тези две наблюдения анализирахме методологията за идентифициране, базирана на данни, събрани на ниво промишленост, относно ефектите от банковата конкуренция върху растежа, факторна производителност, т.е. с други думи, развитието на техническия прогрес.

Целта на този анализ беше да се позиционира върху последиците от банковата конкуренция за европейския икономически растеж. Обичайната аргументация, че повече конкуренция би подобрило ефективността и в резултат на това ще вървят ръка за ръка с по-високи темпове на растеж, изглежда не се проявява по отношение на банковия пазар, един задълбочен анализ би подчертал предимствата на умерената банкова конкуренция за икономически растеж. Ако е невъзможно да се транспонират резултатите от конвенционалната микроикономика в банковия сектор, то това се дължи на наличието на явления на информационна асиметрия между кредитори и кредитополучатели, което означава, че финансовата сделка не може да бъде объркана с обикновена сделка. Разрешаването на информационната асиметрия изисква всъщност значителна първоначална инвестиция, която може да бъде амортизирана само в контекста на дългосрочна връзка, която би била засегната от конкуренцията. Като се започне от предходните теоретични аргументи и целта да се предложи удължаване в макроикономическа рамка.

Банковата конкуренция може да има отрицателно въздействие върху икономическия растеж. Тази възможност се обяснява с факта, че банковата конкуренция намалява наличието на кредити, т.е. в нашия модел, вероятността да се финансира предприемач-новатор. Ако наличността на кредит е засегната, това се дължи на наличието на неблагоприятни явления селекция, които принуждават банката да инвестира преди изпълнението на договор в филтрираща технология, т.н. предварително проучване. Моделът ясно показва, че банките са склонни да инвестират сериозно в технологиите за филтриране, само ако възстановяват инвестициите си със значителни печалби, ако предприемаческият проект е успешен, което зависи от степента на пазарна мощ. Докато банковата конкуренция може да има отрицателен ефект чрез този ефект на "наличност", нашият модел не изключва възможността конкуренцията да има положителен ефект върху икономическия растеж, като в същото време увеличава стимулите за предприемачите-новатори да инвестират в иновации. Различните анализи, извършени в тази перспектива, предоставиха доказателства в полза на хипотезата за банкова конкуренция с вредно въздействие върху икономическия растеж. Получените резултати обаче не дадоха възможност да се заеме със силна позиция относно влиянието на банковата конкуренция, тъй като различните направени оценки бяха засегнати от потенциални пристрастия и не можеха да бъдат третирани напълно задоволително.

И накрая можем да обобщим, че днес българските търговски банки са лицензирани като универсални кредитни институции. Повечето банки предлагат продукти и услуги както за корпоративни, така и физически лица. Според Закона за кредитните институции, банките в България са юридически лица (акционерни дружества). Голяма част от тях са собственост на чуждестранни компании и международни финансови групи. Съществува само една банка с държавно участие (Българска банка за развитие), но тя държи по-малко от 1% от общата сума на активите на системата.

Използвана литература

1. Ангелов, И. Икономика на България и ЕС – Стратегия за догонващо икономическо развитие до 2020 г., С., ИИИ на БАН и Фондация „Фр. Еберт“, 2003.

2. Асенова, К. Кредитите като фактор за растежа на индустриалното производство. Конкурентоспособен растеж на българската индустрия. Сборник доклади ЮНПК, 2008.
3. Верников, А. В., А. Анисимова. Структура рынка банковских услуг и ее влияние на конкуренцию. - сп. Деньги и кредит, 2011, бр. 11.
4. Вьтев, Ж. Анализ на банковата дейност. Русе, Авангард принт, 2015 г.
5. Ганчев, Д. Преките чуждестранни инвестиции в индустрията и икономическия растеж, Конкурентоспособен растеж на българската индустрия. Сборник доклади ЮНПК, 2008.
6. Димов, Е., Г. Сидерова. Теоретични основи на конкуренцията и конкурентоспособността на предприятията от минната индустрия, Годишник на Минно-геоложкия университет “Св. Иван Рилски”, Том 58, Св. IV, Хуманитарни и стопански науки, 2015 г.
7. Закон за защита на конкуренцията, Обн. ДВ. бр. 102 2008 г., изм. ДВ. бр.15 2013 г.
8. Коробов, Г. Банковское дело. М., Экономистъ, 2003.
9. Котлър, Ф. Управление на маркетинга: структура на управлението на пазарното предлагане" Класика и стил, С. 2002.
10. Маринов Г., Велев М., Олга Гераскова. Икономика и конкурентоспособност на предприемаческата дейност. София, 2009 г.
11. Маршалл А. Принципы политической экономии. В 3 т. Т. 2.
12. Методика за извършване на проучване и определяне на пазарното положение на предприятията на съответния пазар” КЗК, 2009 г. - www.cpc.bg/storage/file/RESH%20393-09.doc
13. Ненкова, Н. Към въпроса за природата на банковата конкуренция, Годишник Икономика и бизнес, 2016 г.
14. О.Г.Семенюты Основы банковского дела в Российской Федерации. М., 2001.
15. Портер, М. Конкуренция. М., Вильше, 2002.
16. Портер, М. Конкурентна стратегия: Техники за анализ на индустрии и конкуренти. С. Класика и стил, 2010 г.
17. Смит, Адам „Богатство на народите: изследване на неговата природа и причини” София, Партиздат, 1983 г.
18. Станчева А., Динамика в конкурентното поведение на фирмите, Варна, Стено, 2012.
19. Хайек, А. Познание, конкуренция и свобода. Санкт Петербург, Пневма, 1999.
20. Шумпетер Й. Капитализм, социализм и демократия. М. 1995. С. 130.
21. Шумпетер, И. Теория экономического развития. М., Прогрес, 1982.
22. Allen, F. et Gale, D. (2000). Comparing financial systems.
23. Arnold, J. M., Nicoletti, G. et Scarpetta, S. (2011). Does anti-competitive regulation matter for productivity? Evidence from European firms.
24. Bikker, J. A., & Haaf, K. (2002). Measures of competition and concentration in the banking industry: a review of the literature. *Economic & Financial Modelling*, 9(2), 53-98.
25. Borensztein, E. et Panizza, U. (2010). Do sovereign defaults hurt exporters? *Open Economies Review*.
26. Bresnahan, T., 1989. Empirical studies of industries with market power. Chapter 17 in *Handbook of Industrial Organization* (editors: Richard Schmalensee, Robert Willig), Vol. 2, Elsevier Science Publications, 1011-1057.
27. Brue, Stanley L., and McConnell, Campbell R. *Economics—Principles, Problems and Policies* Boston: Irvin/McGraw-Hill, 2002, p. 47-48.
28. Calkins, S. “The New Merger Guidelines and the Herfindahl-Hirschman Index” *California Law review*, Vol. 71 Iss. 2 (1983)
29. Dell’ariccia, G. et Marquez, R. (2004). Information and bank credit allocation.
30. Dell’ariccia, G., Detragiache, E. et Rajan, R. (2008). The real effect of banking crises.

31. Diamond, D. W. et Dybvig, P. H. (1983). Bank runs, deposit insurance, and liquidity. *The Journal of Political Economy*, p. 401–419.
32. Douglass C. North. *Understanding the Process of Economic Change*. Forum Series on the Role of Institutions in Promoting Economic Growth , 60, 123 (2003).
33. E.H.Chamberlin. *The Theory of Monopolistic Competition*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1933, J.Robinson. *The Economics of Imperfect Competition*. London: The Macmillan Press, 1933.
34. E.S.Mason. *Price and Production Policies of Large-scale Enterprise/American Economic Review* 29 (March 1939): 61-74. E.S.Mason. *The Current State of the Monopoly Problem in the United States/Harvard Law Review* 62 (June 1949): 1265-1285.
35. Edgeworth, *Mathematical psychics: an essay on the application of mathematics to the moral sciences - Reprinted from 1881 ed.*,
<http://socserv.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/edgeworth/mathpsychics.pdf>
36. Elzinga, K. G. and Mills, D. E. (2011). *The Lerner Index of Monopoly Power: Origins and Uses*.
37. F.M.Scherer, D.Ross. *Industrial Market Structure and Economic Performance*. Boston: Houghton Mifflin, 1990. Русский перевод: Ф.М.Шерер, Д.Росс. *Структура отраслевых рынков/Пер. с англ. М.:ИНФРА-М, 1997*.
38. Hayek F. *Individualism and Economic Order*. Chicago. 1980. P.102.
39. Hayek, Fr. *The Meaning of Competition*. Individualism and Economic Order, University of Chicago Press, 1948.
40. J.S.Bain. *Barriers to New Competition*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1956. J.S.Bain. *Industrial Organization*. Wiley, New York, 1958.
41. John Vickers, *Concepts of Competition*, 47 *Oxford Econ. Papers* (1995) 1-23 (p.3).
42. Knight, F.H. *Risk, Uncertainty and profit*. First edition 1921, Boston.
43. Lerner, A. P., "The Concept of Monopoly and the Measurement of Monopoly," *Review of Economic Studies* 1 (1934) 157-175 и 168.
44. Marcus, A. J. (1984). *Deregulation and bank financial policy*. *Journal of Banking & Finance*, 8(4).
45. McNulty, P. (1967). *A Note on the History of Perfect Competition*. *The Journal of Political Economy*, vol. 75, pp. 395 –399 (397).
46. Panzar, J., Rosse, J., 1987. *Testing for "monopoly" equilibrium*. *Journal of Industrial Economics* 35, 443-456.
47. Porter, Michael E., *Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors* (1980).
48. Rajan, R. G. et Zingales, L. (1998). *Financial dependence and growth*.
49. Robinson, J.V., 1954, "The Impossibility of Competition", in E.H., Chamberlin, (ed) *Monopoly and Competition and their Regulation*, Macmillan, London, pp. 245-246.
50. Schumpeter, J.A., *Capitalism, Socialism and Democracy*, Harper & Brothers 1950 3th ed., p. 82.
51. Smith, Ken G., Walter J. Ferrier and Hermann Ndofor, *Competitive Dynamics Research: Critique and Future Directions*, In: *The Blackwell Handbook of Strategic Management*, Edited by Michael A. Hitt, R. Edward Freeman and Jeffrey S. Harrison, Blackwell Publishing, 3rd publishing, 2008.
52. Smith, Ken G., Walter J. Ferrier, and Curtis M. Grimm, „King of the hill: Dethroning the Industry Leader”, *Academy of Management Executive*, 2001, 2.
53. Smith, Ken G., Walter J. Ferrier, and Hermann Ndofor. "Competitive dynamics research: Critique and future directions." *Handbook of strategic management* (2001): 315-361 (315).